

Motion till riksdagen 2010/11:Ub485

av Mikael Damberg m.fl. (S)

Politik för högre utbildning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska vara en ledande kunskapsnation.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett nytt resurstilldelningssystem som möjliggör högkvalitativ utbildning och forskning i hela landet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om investeringar i höjd kvalitet, omfattningen på undervisningen och fler praktikplatser.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om breddad rekrytering.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bygga ut högskolan.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetslivserfarenhet ska vara meriterande vid tillträde till högskola och universitet.

Vår syn på högskola och universitet

Sverige ska vara en ledande kunskaps- och forskningsnation. De människor och nationer som är bäst förberedda att möta den allt snabbare globaliseringen kommer att kunna hävda sig bättre i framtiden. Utbildning och forskning har därför central betydelse för välfärdens tillväxt och utveckling. Satsningar på utbildning på alla nivåer bryter väg för kunskapssamhället.

Vi menar att kunskap och bildning vidgar vyer och bidrar till personlighetsutveckling. För socialdemokratin handlar bildning bland annat om självständighet, kreativitet, kritiskt tänkande, problemformulering och reflexion. Det handlar också om att kunna söka och värdera kunskap på vetenskaplig

Fel! Okänt namn på

nivå och att förmedla och utbyta kunskaper med andra. Bildningsbegreppet bör prägla all högskoleutbildning.

Utbildning är en avgörande förutsättning för att befästa demokratin och utjämna olikheter i fördelningen av välfärd, inflytande och möjligheter till att aktivt delta i samhället. Alla människors rätt till kunskap och utveckling är utgångspunkt för socialdemokratisk utbildningspolitik. Kunskapssamhället ska stå öppet för alla.

Kunskap blir inte mindre för att den delas av fler – tvärtom. Tillväxt och välfärd förutsätter en hög utbildningsnivå i hela befolkningen. Kunskapssegregation innebär att samhället inte tar vara på alla de människor och de kunskaper som finns i samhället. Ojämlikheter i tillgången till utbildning betyder dessutom ojämlikheter i makt både över det egna livet och i samhället. Utbildningspolitiken är därför central för en framgångsrik fördelningspolitik.

Resursfördelningssystem som stimulerar kvalitet

Vi är principiellt öppna för att delar av anslagen till grundutbildningen fördelas efter nationella kvalitetskriterier. Det främjar utveckling och kan även ge bättre information till studenterna om var kvaliteten är särskilt god. För att en sådan resursfördelning ska fungera väl måste dock framtagandet av kriterier ske i nära dialog med landets alla lärosäten. Därför var det ett misstag av regeringen att förkasta den modell som arbetades fram i nära samarbete mellan Högskoleverket, lärosäten, och universitetslärares och studenternas företrädare. För att kunna kombinera respekt för akademins frihet med medborgarnas krav på att skattemedlen används effektivt är det nödvändigt att staten både sätter upp principer för resursfördelning men också är lyhörd och anstränger sig för att dessa principer är begripliga, förutsägbara och har förankring och förståelse bland lärosätena. Vi är också kritiska till själva innehållet i de kriterier regeringspartierna beslutat om. Kriterierna lägger allt för litet fokus på själva utbildningarnas kvalitet och genomförande, trots att den breda majoriteten inom sektorn inte motsatt sig utan tvärtom hade välkomnat dessa aspekter. Kriterierna bör därför ses över och ändras i god dialog med akademien och dess olika aktörer.

Investering i höjd kvalitet

Kvaliteten måste lyftas fram i högskolan, särskilt inom de ämnesområden som idag har liten andel lärarledd tid. På många utbildningar, inte minst inom samhällsvetenskap och humaniora, behöver studenterna fler föreläsningar och seminarier, och uppsatsstudenter behöver mer tid med sina handledare. Det är

dessutom brist på disputerade lärare vid ett antal av landets högskolor. Andelen disputerade lärare inom svenska universitet och högskolor bör öka för att leva upp till krav på forskningsanknytning och att all högskoleutbildning ska vila på vetenskaplig grund. Vi menar att det är i mötet mellan student och lärare som studenten kan utveckla de kunskaper som en akademisk utbildning ska innebära. En hög andel disputerade lärare är viktigt för att upprätthålla alla utbildningars status.

Bättre arbetslivskoppling

En bättre arbetslivsanknytning ger en verklighetsförankring i utbildningen. Det innebär också att fler studenter får kunskap om vad de utbildar sig till, samt att man därigenom kan göra mer välvägda studieval. Arbetslivsanknytning ger förståelse för sammanhang och studiemotivation. Arbetslivsanknytning utjämnar också skillnaderna i kontakter på arbetsmarknaden som är så viktiga för att få det jobb studenten strävar efter. Högskolor och universitet bör få ett tydligt uppdrag att förbereda studenterna inför arbetslivet. Samverkan med arbetslivet kan öka den verksamhetsförlagda utbildningen, till exempel praktik av olika slag. Särskilt viktigt är detta för studenter som saknar kontakter och nätverk. Högskolor och universitet bör få i uppdrag att inlemma karriärplanering för alla studenter tidigt i utbildningen, och studie- och karriärrådgivning på landets universitet och högskolor bör förbättras.

Samtliga universitet och högskolor bör ges i uppdrag att systematiskt följa upp tidigare studenter för att ytterligare höja kvaliteten i utbildningen. Högskoleverket har i en skrivelse till regeringen framhållit behovet av att högskolor och universitet genomför systematiska uppföljningar. Systematiska uppföljningar skulle vara ett viktigt verktyg för utvecklingen av utbildningarna.

Högskolepolitiken behöver inriktas tydligare på att studenter kan ska komma ut på arbetsmarknaden tidigare. Ett förslag som borde övervägas i detta sammanhang är en övergång till ett treterminssystem inom högskolan. Ett sådant system skulle öka genomströmningen och effektiviteten i högskolan, samtidigt som studenternas ekonomiska situation blir tryggare. Inom vissa utbildningsområden och program är praktik en självklarhet, inom andra områden är det lågt prioriterat. Vi menar att det är rimligt att sätta upp målsättningen att alla elever som vill och som studerar för att få en examen erbjuds praktik under sin utbildning. Detta bör tydligt formuleras i uppdragen till lärosätena, och lärosätena bör få i uppgift att redovisa vilka åtgärder man vidtagit och vilka resultat man uppnått. Staten bör också ge ett riktat stöd till lärosätena för sitt arbete med att ordna fler praktikplatser. Mindre förändringar som skulle ge effekter i samma riktning är att studenterna erbjuds kortare praktik under sommaren eller sommarkurser. Båda typer av utbildning under sommaren bör i normalfallet tillgodoräknas i studentens examen.

Fel! Okänt namn

Utbyggnad av högskolan

Den socialdemokratiska regeringen satte upp ett mål om att hälften av varje årskull skulle ha påbörjat en högre utbildning vid 25 års ålder. Det målet tog alliansregeringen bort förra mandatperioden.

När nu antalet högskoleplatser minskar kommer färre från gymnasieskolan att kunna gå vidare till högskola. Detta i ett läge då flera OECD-länder har en större andel högutbildade i sin befolkning än Sverige har. Vi riskerar att få en förlorad generation ungdomar som inte kom in på högskolan trots att de har behörighet och intresse. I kombination med den stela och omoderna gymnasieskolan regeringen genomför, märkligt utformade intagningsregler och en nedrustad vuxenutbildning kommer den sociala snedrekryteringen till högskolan att öka påtagligt. En sådan utveckling med hårdare ransonerad högskoleutbildning avviker starkt från det internationella mönstret. Därför behöver en utbyggnad av högskolan ske, och detta inte bara som en temporär konjunkturåtgärd.

Broar mellan högskola och yrkeshögskola

Även om akademisk utbildning och yrkeshögskoleutbildning har olika struktur och innehåll är det mycket viktigt att undvika vattentäta skott mellan utbildningsformerna. Studenterna och deras fortsatta utvecklingsmöjligheter måste stå i fokus. Studenter inom yrkeshögskolan måste kunna gå vidare till högskola, och högskolestudenter kan ha god nytta av att komplettera sin akademiska utbildning med kurser inom yrkeshögskolan. Därför bör allt från poängsystem till utbildningarnas struktur ta hänsyn till detta.

Den öppna högskolan

Vi socialdemokrater menar att högskolan ska vara öppen för alla oavsett social bakgrund, etnisk tillhörighet, bostadsort, könstillhörighet eller funktionshinder. Den mångfald som finns i samhället måste avspeglas också i högskolan när det gäller både studenter, lärare och forskare. Vi socialdemokrater vill att kravet på högskolorna att arbeta med breddad rekrytering ska ersättas eller kompletteras med ett mångfaldsmål som också fokuserar på breddat deltagande och fullföljande av studierna.

En breddad rekrytering, ökad mångfald och mer blandade studentgrupper ökar utbildningens kvalitet. I en grupp där studenterna har skiftande bakgrund berikas utbildningen av att olika erfarenheter, perspektiv och uppfattningar bryts mot varandra. Men nya grupper på högskolan ställer också nya krav på stöd och pedagogisk utbildning.

För oss är detta en kvalitetsfråga och en rättvisefråga. Tyvärr har de borgerliga regeringarna inga ambitioner på detta område. Det samordnande arbe-

tet med breddad rekrytering och pedagogiskt utvecklingsarbete har i stor utsträckning lagts ned. Under åren 2000–2006 kunde en viss minskning av den sociala snedrekryteringen noteras. Men den borgerliga regeringens stopp av högskoleutbyggnaden, nya intagningsregler, förändrad gymnasieskola och kraftiga besparingar inom vuxenutbildningen kommer ofrånkomligen att öka den sociala snedrekryteringen igen.

Vi socialdemokrater vill fortsätta motverka snedrekryteringen. Det är djupt orättvist att familjebakgrunden spelar så stor roll för valet att gå vidare till högskolan. Dagens snedrekrytering innebär att personer med goda förutsättningar att klara av högskolestudier inte studerar. Samhället utnyttjar därigenom inte sina begåvningsresurser, samtidigt som efterfrågan på personer med högre utbildning ökar. Snedrekryteringen är en misshushållning med mänsklig kompetens, erfarenhet och begåvning.

Utbyggnaden av högskolornas distansutbildningar och deras samarbete med kommunala lärcentrum och andra institutioner har betytt mycket för människors tillgång till högre utbildning i hela landet. En allt mer professionaliserad struktur och ett utvecklat kvalitetsarbete kombinerat med ny teknik har både gett fler tillträde till högre utbildning och större valfrihet för studenter. Det minskade beroendet av geografisk närhet har inneburit en stor frihet för många människor. Då det har stärkt den pedagogiska utvecklingen och samverkan mellan olika lärosäten har distansutbildningarna stärkt utbildningskvaliteten även på de utbildningar som inte läses på distans. Det har också gjort det möjligt att bo kvar eller slippa pendla, vilket stärkt tillväxt och utveckling även på de orter som saknar lärosäte i sin närhet. Därför är vi oroadade över de neddragningar av stödet till distansutbildning som skett under den förra borgerliga regeringens. Arbetet med att utveckla distansutbildningen måste återupptas.

Jämställdhet och genus

Det är viktigt, av både rättvise- och kvalitetsskäl, att kvinnor kan påverka högskolans verksamhet i samma mån som män. Detta gäller alltifrån studentinflytande ur ett jämställdhetsperspektiv till att fler kvinnor finns på högre befattningar och med ledningsuppdrag. Ett konkret exempel på hur illa ställt det är med jämställdheten i högskolan är den låga andelen kvinnliga professorer, för närvarande 19 %. Fortfarande är chansen att bli professor markant mycket större för manliga som för kvinnliga doktorer, och kvinnliga professorer utnämns i genomsnitt betydligt senare under sin akademiska karriär. Ett mer aktivt och målinriktat arbete krävs för att nå acceptabel könsmässig balans på toppositioner inom högskolan. Det finns dessutom en stor könsmässig skevhet mellan olika utbildningar.

Det är betydelsefullt att både kvinnor och män känner sig väl till rätta i undervisningssituationen. Därför bör lärare ha kunskap om genus och hur detta påverkar undervisningen.

Fel! Okänt namn

Slå vakt om studentinflytandet

För några år sedan var glädjande nog alla riksdagspartier eniga om att utreda hur kårobligatoriet kunde avskaffas på ett sätt som bevarade och stärkte studentinflytandet. Vi socialdemokrater försvarade inte kårobligatoriet av något principskäl. Men regeringspartierna utformade sitt förslag så att studenternas internationellt sett unika inflytande riskerar att slås i spillror. Vi ser stora poänger med att svenska studenter inte bara är passiva konsumenter, utan tvärtom aktiva och kunniga medaktörer i akademien. Granskningen och utvecklingen av högskolornas kvalitet riskerar nu att försämrats. I sitt förslag lade också regeringen över ett antal nya kostsamma uppgifter för den studiesociala verksamheten på högskolorna utan att skjuta till en krona för detta. Resurser kommer därför att tas från grundutbildningsanslaget och urholka utbildningskvaliteten ytterligare. Sammantaget är detta djupt ansvarslöst mot alla som verkar i den högre utbildningen idag.

Vi kommer aldrig att acceptera en utveckling som leder till ett försvagat studentinflytande. Sverige har idag ett unikt studentinflytande på alla nivåer i högskolan, från den enskilda kursen till den nationella arenan. Studenternas inflytande bidrar i stor utsträckning till att granska och utveckla kvaliteten i den högre utbildningen. Studentinflytandet måste bevaras på alla nivåer och legitimiteten för studentrepresentanterna värnas. Studentkårer och nationer måste även i framtiden vara fria och oberoende gentemot högskolan. Utbildningsbevakningen för att utveckla kvaliteten i utbildningarna måste fortsätta. Det studiesociala arbetet och studenthälsan måste bibehållas och utvecklas ytterligare. Konsekvenserna av avvecklingen av kårobligatoriet och formerna för hur studentinflytandet kan säkras långsiktigt och utan stark beroendeställning till vare sig staten eller lärosätena bör därför ses över.

Högskolor och universitet – en del av samhället

Universitet och högskolor är en del av samhället och har en viktig samhällelig uppgift. Staten måste kunna garantera en fri forskning och undervisning med hög kvalitet oberoende av externa intressen och finansierare. Därför finansierar staten universiteten och högskolorna med cirka 50 miljarder kronor per år. Besluten om den närmare inriktningen och uppläggningsen av verksamheten fattar i stort sett lärosätena själva om. Mot denna bakgrund är det rimligt att allmänheten representeras och har insyn i det arbetet. Det är naturligt att landets högskolor och universitet har styrelser där ledamöterna har en bred förankring i det omgivande samhället. Av detta följer att personer från näringslivet och med politiska förtroendeuppdrag på nationell, regional eller lokal nivå utgör en naturlig rekryteringsbas för en del av lärosätenas styrelser.

Vi socialdemokrater motsätter oss inte regelförenklningar eller stärkta befogenheter för högskolorna som stärker deras utvecklingspotential. Däremot vill

Fel! Okänt namn på

vi varna för de långsiktiga konsekvenserna av ett ökat avstånd mellan akademien, staten och det omgivande samhället. Om högskolevärlden får helt och fullt råda sig själv avseende resursfördelning och organisation även i strategiskt viktiga frågor, och inte vill svara upp mot det moderna samhällets krav på insyn, ökad effektivitet och minskade klyftor mellan olika samhällssektorer, finns en risk att samhället drar sig undan även ekonomiskt. En sådan utveckling skulle drabba högskolans långsiktiga oberoende såväl som högskolans status i samhället. Bland annat därför måste högskola och forskning vara en angelägenhet för alla, inte bara för dem som verkar direkt i verksamheterna.

Stockholm den 26 oktober 2010

Mikael Damberg (S)

Louise Malmström (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Gunilla Svantorp (S)

Håkan Bergman (S)

Thomas Strand (S)

Adnan Dibrani (S)